

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V saboto 13. novembra (poznojesna) 1852.

List 91.

Pesem od železne ceste po Notrajskim.

Železnica pride
Kaj pride pa ž njo?
Al blagor al lakot,
Sam Bog vé kaj bo!

Dozdaj kdor razsajal,
Kdor pluga se bal,
Bo trebuh svoj zvezal,
Ternjole le bral!

Omolknila bosta
Ves »holt« in ves »hi« —
Blagó po železi
Le memo derči!

Dozdaj kdor vozaril,
Postopal in pil,
Bo suh kakor terta,
Le solze točil!

Marskaj obernila
Železna bo pot,
Bič skrila jermenov
Za duri bo v kot.

Hajd, bratje, na njive,
Kamnito poljé!
Dovolj bo tam dela
Za pridne roké.

Prek ceste ne bo več
Tolk pivnic kot zdaj,
Ker vince peljalo
Se bo — le naprej!

Železnica pridi!
Kaj bi se te bal?
Na polji bom srečo
Bom blagor iskal.

Vsa druga bo pela,
Marskaj bo drugač,
Perutnice stisnul
Bo cestni bahač!

Bom junce, bom vole,
Bom kravce redil,
V kratkim nemara
Sam svojega pil!

Brez truda in žula
Življenje ne bó, —
Al zemlja plačuje
Z dobrotno rokó!

Miroslav.

Kmetijske skušnje.

(Oglje odvzame duh zatuhlumu in spridenimu orsu), če se na oglje ena lega ovsa usuje, na to spet ena lega oglja, potem spet ovsa in tako naprej poredama enkrat ovsa enkrat oglja, da je kup višji kot širji in tudi na stranéh z ogljem zadelan, da se ovés clo nič ne vidi. En kmetovavec je na to vižo o 6 tednih 50 vaganov stuhnjeniga ovsa popolnoma zboljšal. Na vsako lego ovsa naj se polovica mére oglja, postavim, na 1 vagan ovsa pol vagana oglja da. Oglje je tudi po tem še za vsako rabo dobro. (Allg. L. u. F. Ztg.)

(Javorovo cvetje je čbelam dober šiveš), zato je priporočá čbelar Büsing v časniku za čbelarstvo: naj bi čbelarji v okolici čbeljnaka zasadili javor, ki mesca majnika in rožnika cvetè.

(Krompir od mesca do mesca ložeji prihaja) zato, ker vodene dele spuhtuje in tudi močca (štirke) zgubiva, kadar v kleti kaliti začnè. Po skušnjah postane krompir že o prvih 12 urah poldrugi odstotek ($1\frac{1}{2}\%$) ložeji, o 6 tednih zgubi pri 100 funtih 7 funtov na teži. Ker zgubi do mesca novembra nar več vodenih delov, ima mesca novembra v ti razmeri nar več močca ali kašnatih delov v sebi;

od mesca svečana pa, kadar začnè krompir kaliti (poganjati), se manjša vedno bolj močic, kolikor bolj krompir kali. Iz tega se da presoditi, kdaj je krompir nar bolji, in zakaj.

(Gosence na drevju pokončati) se naredi na konec kôla iz cunj omèlo, katero se pomoči v lug, ki je z navadno (černo) žajfo zmešan. S tem omèlam se potem gosence na drevju poškopijo in pokončajo. Nek kmetovavec pravi, da zamore en človek, če vsak dan eno uro to dela in vsak teden le za 2 groša žajfe porabi, 100 velicih dreves čistih ohraniti.

Obris sadjoreje

po različnih krajih Gorenškiga in Dolenskiga.

V poslednjim listu „Novic“ smo popisali razširjenje sadjoreje na Krajskim, v razmeri k takim krajem, ki so za sadno rejo kolikor toliko pripravni.

Danes se čemo od kontona do kantona podati in pregledati kako je s sadjorejo v posamnih kantonih, kakor so bili poprej, ko ste bile še Ljubljanska in Novomeška kresija.

Začnemo na Gorenskim.

Sadniga drevja zasajeniga na 100 oralih (johih) gori imenovaniga za sadje pripravniga prostora je:

v kantonu	Krajske Gore	1 oral	in $\frac{1}{27}$
v	Radoljškim z Bledam	4 orale	in $\frac{3}{47}$
v	Terziškim	5 oralov,	
”	Krajskim z Velesovim	9 oralav	in $\frac{1}{27}$
”	Loškim	10 oralov,	
”	Smedniškim	13 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Mekinskim	14 oralov,	
”	Berdškim	14 oralov,	
”	Ponovišk. in Moravšk.	16 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	okolice Ljubljanske	11 oralov,	
”	Ižanskim	8 oralov.	

Na Dolenskim pa:

v kantonu	Turjaškim	4 orale	in $\frac{1}{27}$
”	Ribniškim	3 orale,	
”	Višnjagorskim	8 oralov	in $\frac{1}{47}$
”	Zatičinskim	9 oralov	in $\frac{3}{47}$
”	Trebniškim	10 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Mirniškim	5 oralov,	
”	Mokronoškim	10 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Boštajnskim	8 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Kerškim	17 oralov,	
”	Kostanjevškim	14 oralov,	
”	Novomeškim	4 orale	in $\frac{3}{47}$
”	Krupškim	6 oralov	in $\frac{1}{47}$
”	Polanskim	7 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Kočevskim	6 oralov	in $\frac{1}{27}$
”	Žužemberškim	5 oralov.	

Ako po tem po versti postavimo kantone, v katerih je več, v katerih manj sadniga drevja, dobimo sledeči razgled sadjoreje

na Gorenskim:

nar več v Ponoviško-Moravškim, za tem v Berdškim, Kamniško-Mekinskim, Smedniškim kantonu, po tem v kantonu okolice Ljubljanske, za tem v kantonu Loškim, Krajnsko-Velesovskim, Izanskim, Terziškim, Radoljsko-Blejskim, in po tem v kantonu Krajnske Gore;

na Dolenskim:

nar več v Kerškim, za tem v Kostanjevškim, Trebniškim, Mokronoškim, Zatičinskim, Boštanjanskim, Višnjagorskim, Poljanskim, Kočevskim *), Krupškim, Žužemberškim, Mirniškim, Novomeškim, Turjaškim in Ribniškim kantonu.

Ta ogled posamnih krajev nam kaže, da na Gorenskim se najde sadjoreja po berdih in hribih, kakor po zatišnih dolinah, in da celò v visoke severne doline seže, postavim, na Jesenice in krog Terziča, in da tudi v teh bolj merzlih krajih se v prid ondašnjim sadjorejcam sponaša. Ne moremo scer rêci, da bi ne bilo na Gorenskim še prostora dovelj za sadno drevje, ker smo ravno vidili, da bi se še veliko tisuč in tisuč dreves zasaditi dalo, — ali še veliko veliko več bi se dalo na Dolenskim (tudi zraven vinoreje) za sadjorejo storiti, kjer je svet vès pripraven za-njo; vendar se, razun nekterih krajev, le malo malo za njo stori. Tedaj se tudi tu tista resnica, katero nam statistika po vsim svetu razodeva, očitvidno poterdi: „če bolji je zemlja, manjši je pridnost; če slabji je svet, pridniši je ljudstvo“.

Z veseljem slišimo, da so poslednje leta začeli na Dolenskim nekteri verli rojaki rejo murvinih dreves lepo širiti; hvala jim! Naj bi začeto delo krepko množili vsako leto in tako bili izgled družim, ki v nogradu edinim edino srečo išejo — pa je ne najdejo.

Sadjoreja, murvoreja in svilarstvo naj bi ne bile zanemarjene zavolj tertè!

Častite podružnice kmetijske družbe po deželi! vaša naloga v prid sadjoreje je lepa in obširna. Domoljubje naj bo vodnik vaš v dostikrat težavnim početju!

Rautner.

Postava zavoljo ognja na kmetih.

(Konec.)

Kako se škoda odverniti more, ktera se zna zgoditi kadar je oginj že pogašen.

Tudi takrat, kader je oginj že pogašen, se nobeden tistih, kateri so gasili, proč pobrati ne smé, dokler župan ali ta, kateri je za vikšiga postavljen, ne pervoli.

Na pogorišu morajo posebni varhi čuti, in skerbeti, da se oginj skozi skrivne iskre ne oživi, in zopet goreti ne začnè.

Perprave za gasiti se potem preišejo; vsakemu se svoje nazaj da, in skerbi, da se poverne, kar je pokaženo, in kar manjka.

Ti, kateri so nalaš kaj pokazili ali polomili, imajo ne samo škodo poverniti, ampak morajo še posebno kaznovani biti.

*) Kočevski kanton stoji zastran sadjoreje v tem razgledu zato na višji stopnji, ker nekdej je bila temu kantonu sadunosna Poljanska dolina prišteta. Pis.

Ti pa, kateri kaj zatajé, vzamejo ali clo prodajo, imajo po postavah zoper tatinstvo sojeni biti. Še ojistreji se ima ravnati s tistimi, kateri so tako hudobnega serca, da pogorelcom njih boštva kaj vkradejo.

Zadnjič se mora kresii, kakor hitro je oginj pogašen, na znanje dati, ta pa ima natanjko sprasati, kako je oginj vstal, da se tisti, kateri po svoji nemarnosti ali clo iz hudobije oginj napravili, kaznujejo.

Ogled nove kazenske postave

zoper hudodelstva, pregreške in prestopke.

(Dalje.)

Sedaj smo vidili, kaj je po novi kazenski postavi hudodelstvo, insmo zvedili njegove razne plemena in kazni, po katerih se pokori.

Drugi del kazenske postave, kateri se sedaj začnè, zapopade tiste zoperstavne početja, ki se imenujejo pregreški (Vergehen), in prestopki (Uebertretungen).

Tudi te saj večidel poznati po razločni besedi postave, je slehernimu človeku vediti dobro.

Od pregreškov in prestopkov sploh, in od njih kaznovanja.

Pregreški in prestopki, v tem delu kazenske postave omenjeni, so sploh djanja ali pa opušenja, od katerih zamore vsakdo sam po sebi spoznati, da niso dopušene; ali kjer je storivec po svojem stanu, svoji obertni (mojstri), svojem opravilu, ali po svojih razmerah, dolžen vediti posebni ukaz, kterege je prestopil. Torej izgovor, da kdo za to kazensko postavo ni vedil, veljati ne more.

Tudi tujci, ki v austrijskem cesarstvu bivajo, zamorejo teh pregreškov in prestopkov krivi postati, ker imajo dolžnost, si sploh znanje zadobiti od občnih ukazov, ki se na javno varnost in red nanašajo, in ako se kacega opravila ali započetja loté, tudi od posebnih ukazov, ki to započetje zadevajo.

Če ravno se djanja, ktere so sicer hudodelstva, doprinešene v naključni pijanosti, ne morejo za hudodelstva čislati, se vendar v tem primerleju pijanost kot prestoppek kaznuje.

Kaznjive djanja, ki jih storé otroci do spoljnega 10. leta, je treba samo domačemu strahovanju prepušati; od začetega 11. do spoljnega 14. leta pa se djanja, ktere se samo zavoljo nedoraslosti storivca ne pripisujejo za hudodelstva, imajo kakor prestopki kaznovati.

Že djanje zoper prepoved doprinešeno, ali opušenje zoper zapoved je pregrešek ali prestoppek, ako je v tej postavi za eno ali drugo izrečeno, akoravno ni bilo pri tem hudobnega namena in iz njega ni nastopila kakošna škoda ali kvar.

Odločbe, v §§. 5 — 11 zastran hudodelstev ustanovljene, veljajo sploh tudi za pregreške in prestopke, ako ne zapoveduje postava posebej v posamskih primerlejih, ali se ne podá iz lastne narave pregreška ali prestopka, da je treba od njih odstopiti.

Od kazni pregreškov in prestopkov sploh.

V tej postavi v misel vzeti pregreški in prestopki se kaznujejo:

1) v dnarjih (z globo); 2) z zapadom blaga, prodajne robe ali oprave; 3) z zgubo pravíc; 4) z zaporom; 5) s tepenjem; 6) z odpravo iz kraja, ali 7) iz kronovine, ali 8) iz vsih kronovin austrijskega cesarstva. (Dalje sledi.)